

ЧАСТИНА IV

ЕКОНОМІКА ОСВІТИ ТА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

CZĘŚĆ IV

ЕКОНОМІКА EDUKACJI I ZARZĄDZANIE

OŚWIATĄ

УДК 37.014.5-047.36

Лілія Гриневич

ХОЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ

У статті досліджено моніторинг якості освіти з позиції холистичного підходу; розглянуто основні сфери функціонування моніторингу якості освіти; виокремлено основні об'єкти освітнього моніторингу; представлено огляд форм моніторингу загальної середньої освіти у відповідності до завдань, об'єктів та джерел даних; підкреслено необхідність інституційного забезпечення цілісності системи моніторингу якості освіти.

Ключові слова: холистичний підхід; моніторинг якості освіти; форми моніторингу; інформаційна система управління освітою.

Вступ. Холистичний підхід дозволяє цілісно підійти до дослідження системи освіти з подальшим виокремленням для вивчення (у разі необхідності) її частин. Завдяки холистичному підходу досягається цілісність як у створенні теорії, так і в її реалізації на практиці. Забезпечення виконання національною системою моніторингу якості освіти усіх її завдань нині стає можливим лише за рахунок інтегрованих даних, їх зведення до єдиної Інформаційної системи управління освітою (ІСУО) та аналізу у часі відповідно до поставлених цілей і з врахуванням усіх факторів впливу. Ефективність кожного етапу означеної діяльності значною мірою визначається їх розглядом з позиції системної цілісності.

Метою даної статті є дослідження запровадження холистичного підходу до моніторингу якості загальної середньої освіти як такої системи, що має різні об'єкти, використовує різні форми оцінювання, різні джерела інформації, та тільки у їх взаємодії та інтеграції отриманих даних може виконувати свої ключові завдання.

Розуміння основних сфер функціонування моніторингу якості освіти впливає із сформульованого на основі вітчизняних і зарубіжних джерел визначення освітнього моніторингу: «Моніторинг якості освіти – спеціальна система збору, обробки, зберігання й розповсюдження інформації про стан загальної середньої освіти, прогнозування на підставі отриманих об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій її розвитку, а також та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для органів управління освітою з поліпшення якості освітньої системи та підвищення ефективності управління нею» (Лукіна Т.О., 2007, с.54), або ж

не менш ємнісного, але коротшого визначення А.Н. Майорова «Освітній моніторинг – це система організації збору, збереження, обробки і розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи, що забезпечує безперервне відстеження її стану і дозволяє прогнозувати її розвиток» (Майоров А.Н., 2005).

Базуючись на вище приведених визначеннях, можна виділити *три основні сфери функціонування освітнього моніторингу:*

- 1) Забезпечення підзвітності.
- 2) Поліпшення освітньої системи.
- 3) Сертифікація певного рівня якості відповідно до встановлених критеріїв і стандартів.

Забезпечення підзвітності в системі загальної середньої освіти є надзвичайно важливим принаймні з двох причин. По-перше: отримання безкоштовної середньої освіти в державних та комунальних навчальних закладах гарантується Конституцією України (стаття 53), а отже, громадяни повинні отримувати достовірну і порівнювальну інформацію про реальні умови і стан забезпечення цього конституційного права. По-друге, фінансування системи загальної середньої освіти здійснюється на загальні кошти державного і місцевих бюджетів, що формуються з податків громадян, а отже суспільству має бути надана об'єктивна інформація щодо ефективності використання вкладених в освіту ресурсів.

У сфері *поліпшення освітньої системи* передбачається постійний супровід відстежування динаміки стану системи на всіх її рівнях функціонування: індивідуальному, локальному (інституційному), місцевому, регіональному, дер-

жавному (національному) та визначення шляхів покращення цього стану (Ляшенко О.І., 2007). При цьому докладно аналізуються, суспільний контекст функціонування системи, вхідні ресурси, процеси в системі, освітні результати і наслідки (Таеубер Р.С., 1987).

Сертифікація здійснюється для того, щоб зафіксувати досягнення особою або інституцією офіційно встановлених відповідних стандартів і норм. В системі загальної середньої освіти в Україні для учня передбачена державна підсумкова атестація у формі іспитів, результати якої викладені у свідоцтві про неповну загальну середню освіту (на етапі завершення школи II ступеня) та атестаті про загальну середню освіту (на етапі завершення школи III ступеня). З 2006 до 2010 року однією з форм державної підсумкової атестації було зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень, яке на даний час є основною формою проведення вступних випробувань до вищих навчальних закладів, а результати його фіксуються у сертифікаті, що видає Український центр оцінювання якості освіти.

Для вчителя як суб'єкта освітнього процесу передбачена атестація із встановленням відповідної кваліфікаційної категорії.

Для навчальних закладів системи загальної середньої освіти передбачена атестація (не рідше ніж один раз на десять років).

У системі моніторингу якості освіти використовують три типи джерел даних:

- дані про навчальні досягнення (іспити, моніторингові дослідження якості освіти);
- дані освітньої статистики (статистична інформація за певними групами показників/індикаторів);
- дані опитувань (анкетування різних цільових груп, експертні опитування).

Дані про навчальні досягнення отримують шляхом проведення педагогічних вимірювань у формі іспитів, поточного і підсумкового, внутрішнього і зовнішнього оцінювання. Для отримання об'єктивної та порівнювальної інформації про навчальні досягнення застосовують зовнішнє оцінювання, тобто оцінювання інституцією ззовні, а не тією, яка навчала учнів, проводять оцінювання за єдиними процедурами і з допомогою стандартизованого тесту. Технології тестування дозволяють одночасно і економічно ефективно оцінювати значну кількість учнів. У залежності від цілей тестування формується тест як інструмент вимірювання.

Для забезпечення цілісності системи моніторингу якості освіти важливо забезпечити інтеграцію даних про навчальні досягнення до ІСУО в якості окремих показників, що дасть можливість виявити певні причинно-наслідкові зв'язки між успішністю навчання та різноманітними характеристиками освітніх систем різного рівня.

Дані статистики згруповані за відповідною системою показників (індикаторів), що демонструють

кількісну інформацію про ключеві аспекти стану, функціонування та результативності освітньої системи називаються освітньою статистикою (Тайджман А., Невілл Т. (ред.), 2003). У національних системах моніторингу якості освіти, як правило, формується власна система показників, за якою проводиться аналіз. Також, впродовж останніх двох десятиріч вже склалися і постійно оновлюються загальноновизнані системи показників, вироблені ЮНЕСКО і ОЕСР, і вони є основою для розробки національних систем освітніх показників (Парашенко Л.І., 2004).

Проте, дуже важливим кроком, поряд з виробленням національної системи освітніх показників, є формування Інформаційної системи управління освітою (ІСУО), яка здатна забезпечувати збір необхідних даних, їх генерацію, обробку, аналіз та обмін ними між різними рівнями управління. Міжнародний досвід демонструє, що, як правило, на національному рівні існують окремі інституції (наприклад, Національний інститут освітньої статистики у США), відповідальні за формування і роботу ІСУО (National Center for Education Statistics).

В Україні збором, генерацією і розповсюдженням статистичних даних в усіх галузях займається Державний комітет статистики. Проте немає системного підходу щодо всебічного аналізу статистики за визначеною національною системою освітніх показників. Існують окремі групи показників включені до тематичних статистичних звітів.

На нашу думку, це спричинено відсутністю єдиної Інформаційної системи управління освітою як складової системи моніторингу якості освіти в країні. Не розроблено і технології електронного збору, генерації та аналізу даних, а також взаємодії баз даних на різних рівнях управління освітою. Проте, існує позитивний досвід окремих інституцій, зокрема Українського центру оцінювання якості освіти, Науково-дослідного інституту прикладних інформаційних технологій, а також окремих регіональних управлінь освіти щодо створення функціональних баз даних за окремими показниками освітньої статистики.

Велике значення для ефективного має також функціонування такої інформаційної системи на рівні школи, про що свідчить міжнародний досвід та позитивні приклади діяльності окремих вітчизняних навчальних закладів.

Дані опитувань є важливим джерелом інформації якісного характеру. Сюди належать як експертні опитування (інтерв'ю, експертні висновки) з певної проблематики, так і комплексні опитування (анкетування) різних цільових груп – суб'єктів освітнього процесу. Важливим завданням при цьому є вироблення валідного, надійного, прийняттого інструментарію та дотримання процедур, що забезпечать отримання об'єктивних результатів. Слід також визначитися з підходами до аналізу та інтерпретації отриманих даних.

Серед об'єктів освітнього моніторингу, зважаючи на базові складові системи освіти, що сукупно творять якість, можна виділити таких п'ять основних (Scheerens J., Glas C., Thomas S., 2007): система загальної середньої освіти (національного чи регіонального рівнів, усі її характеристики); програми (навчальні, виховні); навчальний заклад ((далі по тексту: школа), усі його характеристики і аспекти роботи); учитель (рівень кваліфікації, методи викладання, оплата праці); учень (його діяльність і навчальні досягнення).

Отже, для виконання ключових завдань в системі моніторингу якості освіти необхідно працювати з різними об'єктами, різними джерелами даних. Саме на перехресті сфери функціонування, об'єктів і джерел даних виникають різноманітні форми моніторингу (Scheerens J., Glas C., Thomas S., 2007). Форми моніторингу можна розділити на групи за джерелами даних. А саме:

1. На отримання даних про навчальні досягнення спрямовані: міжнародні порівняльні дослідження якості освіти; національні моніторингові дослідження якості освіти; іспити; внутрішньо шкільне оцінювання (підсумкове і поточне); самооцінка школи; звіт школи перед громадою.

2. Для збору, збереження і обробки даних освітньої статистики та інших даних, пов'язаних з управлінням, використовуються: інформаційні системи управління освітою різних рівнів, які здатні здійснювати між собою обмін даними; ІСУО школи.

3. Дані опитувань застосовуються для наступних форм моніторингу: міжнародні та національні експертні обговорення; експертні висновки; опитування цільових груп; інспектування школи; самооцінка школи; атестація школи; мотивуючий моніторинг діяльності учня вчителем.

Огляд форм моніторингу загальної середньої освіти у відповідності до завдань, об'єктів та джерел даних представлено у Таблиці 1 ((Scheerens J., Glas C., Thomas S., 2007, с.8) адаптовано з врахуванням особливостей вітчизняної системи освіти).

Як видно з Таблиці 1, моніторинг щодо кожного з об'єктів здійснюється сукупністю різних його форм. Так, наприклад, для моніторингу якості роботи школи широко застосовують моніторингові дослідження, в рамках яких відбувається, як правило, і зовнішнє оцінювання навчальних досягнень і вивчення думки суб'єктів освітнього процесу. Проте повну інформацію можна отримати, маючи також статистичні дані, проаналізовані за відповідною системою освітніх показників і генеровані у шкільній та регіональній інформаційній базі управління освітою. Важливою складовою моніторингу є також внутрішня самооцінка навчального закладу та зовнішнє його інспектування.

Підсумковим етапом в оцінюванні роботи школи є її атестація за певними критеріями, визначеними нормативно-правовими документами. Наявні, на даний час, такі критерії та їх інтерпретація потре-

бують доопрацювання. Розроблена цілісна система моніторингу якості освіти могла б суттєво покращити як інформаційну базу для атестації навчальних закладів так і технологію її проведення.

Значною проблемою, яка потребує вирішення для створення дієвої системи моніторингу якості освіти в країні, є її *інституційне забезпечення*. На нашу думку, окрім необхідної взаємодії між вже наявними в Україні інституціями до повноважень яких входить управління освітою, Українським центром оцінювання якості освіти, що має повну технологічну базу для проведення широкомасштабних моніторингових досліджень якості освіти, необхідно створити нову *спеціалізовану інституцію*.

Існує позитивний зарубіжний досвід роботи таких спеціалізованих інституцій, наприклад Національного центру освітньої статистики у США (National Center for Education Statistics). До повноважень такої інституції мало б належати: формування єдиної інформаційної системи управління освітою на державному рівні; надання відповідних програмних продуктів до управлінь освіти різного рівня і навчальних закладів для функціонування ІСУО різних рівнів; забезпечення збору даних, отриманих різними формами моніторингу, обміну даними, їх інтеграцію, обробки та аналізу. До функцій такої інституції належала б також розробка якісного інструментарію та алгоритмів обробки отриманих даних при застосуванні різноманітних форм моніторингу.

Висновки. В Україні моніторинг якості освіти здійснюється фрагментарно. Окремі його форми, що реалізуються, не координовані між собою, а отримувані, в результаті проведення, дані про освіту не інтегруються і системно не аналізуються. Мета моніторингу якості освіти може досягатися тільки за умови забезпечення цілісності системи, що передбачає інтеграцію та аналіз даних, отриманих з різних джерел при застосуванні різних форм моніторингу. Різні форми моніторингу є взаємодоповнюваними і сприяють отриманню усесторонньої повної інформації про об'єкт моніторингу. Різноманітність форм моніторингу зумовлена різними його сферами функціонування, об'єктами та джерелами необхідних даних. Для систематизації збору, обробки, зберігання і поширення інформації про стан освітньої системи необхідно розробити національну систему освітніх показників, а також відповідні системи показників для різних рівнів управління, в тому числі для навчального закладу. Показники можуть демонструвати оброблені дані як про навчальні досягнення, так і статистичні дані, а також дані опитувань. Дані, отримані різними формами моніторингу повинні збиратися, оброблятися та аналізуватися в єдиній інформаційній системі управління освітою на державному рівні. ІСУО має функціонувати на кожному рівні управління, в тому числі навчального закладу. Необхідно розробити

Форми моніторингу в національній системі моніторингу якості освіти

Джерело даних	Дані оцінювань навчальних досягнень			Освітня статистика та управлінські дані			Дані опитувань			
Завдання Об'єкт	Підзвітність	Поліпшення	Сертифікація	Підзвітність	Поліпшення	Сертифікація	Підзвітність	Поліпшення	Сертифікація	
	Система освіти	Міжнародні порівняльні оцінювання.			Інформаційна система управління освітою (ІСУО)			Міжнародні, національні та регіональні опитування учителів, учнів та їх батьків, експертні висновки		
Зміст освіти	Національні та регіональні оцінювання							Опитування вчителів, учнів	Експертні висновки	
Навчальний заклад	Звіт про навчальні досягнення (результати зовнішніх оцінювань та іспитів, про індивідуальний прогрес учнів)			Атестація закладу	Шкільна ІСУО			Інспектування	Самооцінка закладу	Атестація закладу
Учитель	Оцінювання професійної компетентності (тест)			Атестація учителя (кваліфікаційні категорії)	Шкільна ІСУО			Інспектування		
Учень	Поточне та підсумкове оцінювання Внутрішнє та зовнішнє оцінювання			Іспити (державна підсумкова атестація)	Шкільна ІСУО	ІСУО (освітні результати на кожному ступені навчання)			Мотивуючий моніторинг діяльності вчителем	

технології електронного збору, генерації та аналізу даних, а також взаємодії баз даних на різних рівнях управління освітою.

Для реалізації цілісного підходу до системи моніторингу якості освіти в країні необхідно розробити дієву модель його інституційного забезпечення. Така модель повинна передбачати відповідну взаємодію органів управління освіти всіх рівнів, Українського центру оцінювання якості освіти, який вже володіє технологічною базою для проведення моніторингових досліджень на національному рівні, а також регіональних підрозділів, які проводять моніторинг на місцевому рівні. Особливо важливе місце в цій моделі має посісти спеціалізована

інституція, яка буде формувати єдину інформаційну систему управління освітою на державному рівні, здійснювати збір, інтеграцію, обробку та інтерпретацію даних, забезпечувати програмними продуктами та відповідним інструментарієм для проведення моніторингу якості освіти в країні.

Саме холистичний підхід до системи моніторингу якості освіти дозволяє повною мірою використати вже існуючі в країні форми оцінювання якості освіти, активно запроваджувати нові, поєднувати отримувану інформацію з різних джерел із метою забезпечення підзвітності в освіті, виявляти рівень якості освіти і формувати стратегію розвитку освіти для поліпшення цієї якості.

Література

1. **Бодненко Д. М., Жильцов О. Б., Лещинський О. Л., Мазур Н. П.** Моніторинг навчальної діяльності: навчальний посібник / Д. М. Бодненко, О. Б. Жильцов, О. Л. Лещинський, Н. П. Мазур. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. – 276 с.
2. **Гриневиц Л.** Моніторинг якості освіти на національному рівні: досвід США / Збірник наукових праць № 23. «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» – Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, 17-19 травня 2010 р. – С. 165-175.
3. **Лукіна Т.О.** Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 300 с.
4. **Лукіна Т.О.** Загальні принципи та організаційні засади моніторингу якості освіти на різних рівнях // Педагогіка і психологія: вісник АПН України. – 2007. – №2. – С. 52-60.
5. **Ляшенко О.І.** Організаційно-методичні засади моніторингу якості освіти // Педагогіка і психологія: вісник АПН України. – 2007. – №2. – С. 34-40.
6. **Майоров А.Н.** Моніторинг в освіті. – Интеллект-Центр. 2005. – 424 с.
7. **Моніторинг** стандартів освіти / За ред. Альберта Тайджмана і Т.Невілла Послтвейта. – Львів: Літопис, 2003. – 328 с.
8. **Моніторинг** якості освіти: становлення та розвиток в Україні: Рек. з освіт. політики / Ред.: О.І. Локшина. — К.: К.І.С., 2004. – 158 с.

9. **Моніторинг** якості освіти: світові досягнення та українські перспективи: Посіб. / Ред.: О.І. Локшина. — К.: К.І.С., 2004. — 128 с.
10. **Паращенко Л.І.** Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти // Освіта і управління. — 2009. — т.12, число 3-4. — С. 110-117.
11. **National Center for Education Statistics (NCES)** // <http://nces.ed.gov/>.
12. **Scheerens J., Glas C., Thomas S.** Educational Evaluation, Assessment, and Monitoring: A Systemic Approach. — London and New York: Taylor & Francis. — 2007. — 440 p.
13. **Taeuber R.C.** Education Data Redesign Project // The International Journal of Educational Research. — 1987. — 11 (4). — P. 391-511.

Reference

1. **Bodnenko D. M., Zhyltsov O. B., Leshchynskyi O. L., Mazur N. P.** (2014) Monitoring of the learning activities. K.: Borys Grinchenko Kyiv University, 276. [in Ukrainian]
2. **Grynevych, Liliya.** Education quality monitoring at national level: experience of the USA (2010) Suchasni informacijni tekhnologhiji ta innovacijni metodyky navchannja v pidgotovci fakhivciv: metodologhija, teorija, dosvid, problemy. # 23.165-175. [in Ukrainian]
3. **Liashenko, O. I.** (2007) Organizational and methodological principles of the monitoring in education . Pedagoghika i psykholohiia. #2. 34-40. [in Ukrainian]
4. **Lokshyna, O. I.** (Eds.) (2004) Education quality monitoring: development in Ukraine. K.: K.I.S. 158. [in Ukrainian]
5. **Lokshyna O. I.** (Eds.) (2004) Education quality monitoring: world achievements and Ukrainian perspectives. K.: K.I.S. 128 c. [in Ukrainian]
6. **Lukina, T. O.** (2007) General principles and organizational grounds of the monitoring as the means of the management of educational quality at different levels. Pedagoghika i psykholohija. #2. 52-60. [in Ukrainian]
7. **Lukina, T. O.** (2004) State management of the quality of the secondary education in Ukraine. K.: Vyd-vo NADU. 300. [in Ukrainian]
8. **Majorov, A. N.** (2005) Monitoring in education. Intelekt-Centr. 424. [in Russian]
9. **National Center for Education Statistics (NCES)** // <http://nces.ed.gov/>. [in English]
10. **Parashhenko, L. I.** (2009) Scientific study of the criteria and indicators for national monitoring of quality of education. Osvida i upravlinnja. T.12, # 3-4. 110-117. [in Ukrainian]
11. **Scheerens J., Glas C., Thomas S.** Educational Evaluation, Assessment, and Monitoring: A Systemic Approach. — London and New York: Taylor & Francis. — 2007. — 440 p. [in English]
12. **Taeuber, R.C.** (1987) Education Data Redesign Project // The International Journal of Educational Research, 11 (4). P. 391-511. [in English]
13. **Tajdzhman, A., Posltvejt, T. N.** (Eds.) (2003) Monitoring of the educational standards. Ljviv: Litopys, 328. [in Ukrainian]

Lilia Griniewicz

HOLISTYCZNE PODEJŚCIE DO MONITOROWANIA JAKOŚCI OŚWIATY

Zbadano holistyczne podejście do monitorowania jakości oświaty; opisano podstawowe sfery monitorowania jakości oświaty; wyodrębniono podstawowe obiekty monitoringu oświaty; przedstawiono formy monitorowania edukacji powszechnej, a także odpowiedzialnych za zadania, przedmioty oraz źródła danych; podkreślono konieczność instytucjonalnego zabezpieczenia całościowego ujęcia systemu monitorowania jakości oświaty.

Słowa kluczowe: *podejście holistyczne, monitorowanie jakości oświaty, formy monitoringu, informacyjny system administrowania oświatą.*

Liliya Grynevych

HOLISTIC APPROACH TO THE EDUCATIONAL QUALITY MONITORING

Highlighted is the notion of integrity of the system of educational monitoring in secondary education, that suggests analysis and integration of data, received from various sources using varied forms of monitoring, and allows combining received information in order to provide accountability in education, evaluating the level of educational quality and forming the strategy of educational development aimed at improving that quality. Offered are methodological principals that should be based upon while providing integrity of the monitoring system. Observed are forms of monitoring, variety of which is caused by various fields of its functioning, objects and sources of the required data. Underlined is the necessity of creation and functioning of an educational management information system. Determined are peculiarities of institutional provision of integrity of the system of educational quality monitoring.

It is made the conclusion that holistic approach to the system of education quality monitoring:

- *helps fully using different forms of evaluation of education;*
- *actively introduces new ones;*

- combines information received from various sources in order to ensure accountability in education;
- defines the level of education quality;
- develops strategy for the improvement of education quality.

Key words: holistic approach; educational quality monitoring; forms of monitoring; educational management information system.

Рецензенти

В. Огнев'юк – д. ф. н., проф., академік НАПН України

С. Мешальський – д. хаб. гум. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 10.10.14

УДК 378 (1-87)

Олена Слюсаренко

СТІЙКИ ГРУПИ, ЗРАЗКОВІ МОДЕЛІ, ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СВІТОВОГО КЛАСУ

Досліджено особливості динаміки топ-закладів вищої освіти на 1-30 місяцях за рейтингом «Шанхайський» у 2003-2014 рр. Підтверджено прогнозовану стратифікацію інституцій на групи: дві стійкі – з одного Гарвардського університету на 1-му місці та з десяти закладів на 2-11 місяцях, квазістійку – з 15 закладів на 12-26(30) місяцях та нестійку – з чотирьох закладів на 27-30 місяцях (у 2014 р.). Виявлено субгрупування закладів другої групи впродовж 2004-2014 рр. у три стійкі підгрупи. Доповнення шести рейтингових індикаторів 12-ма організаційними параметрами дало змогу пояснити диференціацію закладів й описати різні інституційні моделі та стратегії розвитку. До переліку таких параметрів, які виявляють певний кореляційний зв'язок з рейтинговими досягненнями, входять наступні. Це – кількість студентів, частки міжнародних студентів та магістрантів і докторантів, бюджет, унормований на студента бюджет, конкурс вступників на бакалаврські (магістерські) програми, кількість постдокторантів, відношення чисельності постдокторантів і студентів, обсяг фінансування досліджень і розробок, частка бюджету на дослідження і розробки, видатки на дослідження і розробки на одного студента, вік закладу. Гарвардський університет, демонструючи найбільш збалансовані та стабільні параметри, продовжує збільшувати конкурентні переваги, відтак є взірцевим. Аргументовано існування двох зразкових моделей організації та двох ефективних стратегій розвитку високорейтингових закладів: 1) моделі параметричної збалансованості та спеціалізованої концентрації, 2) стратегії універсалізації та профілізації. Показано більшу конкурентоспроможність приватних інституцій.

Ключові слова: Гарвардський університет; групова і субгрупова диференціація; моделі організації; організаційні параметри; рейтинг «Шанхайський»; рейтингова динаміка; рейтингові індикатори; стратегії розвитку; топ-заклади вищої освіти.

Постановка проблеми та її актуальність.

Глобалізація, прискорення суспільного розвитку посилюють теоретичний і практичний інтерес до стійких лідерів людського прогресу, методів і механізмів їх ідентифікації та об'єктивного опису. До таких локомотивів людства відносять провідні заклади вищої освіти (далі – університети, заклади) (Луговий В.І., Слюсаренко О.М., Таланова Ж.В., 2011, с. 296-308; 2014, с. 217-225; 2014, с. 3-14; 2014, с. 8-23; 2014 с. 13-20; Луговий В.І., Калашнікова С.А., Слюсаренко О.М., Таланова Ж.В., 2013, с. 10-20; Таланова Ж.В., 2010, с. 1-476). У попередніх дослідженнях, зокрема в роботі (Луговий В.І., Слюсаренко О.М., Таланова Ж.В., 2011, с. 296-308), показано, що для виявлення топ-університетів, починаючи з 2003-2004 рр., використовують міжнародні рейтинги. Причому аргументовано, що за ефективністю і визнанням основні з них можна ранжувати в порядку «Таймс» (THE, або «Times»), «Шанхайський» (ARWU), «К'юЕс» (QS) і «Вебометрикс» (Webometriks). Рей-

тинг «Шанхайський» було поставлено на друге місце через його екстремальну диференціовальну (певною мірою «дискримінуючу») здатність з акцентом на дослідницько-інноваційні характеристики закладів. Однак аналіз поширення світових рейтингів показує, що цей «недолік» «Шанхайського» рейтингу дедалі більше визнається його «перевагою». Адже утверджується дослідницько-інноваційний тип сучасного прогресу, посилюється тенденція здійснення вищої освіти на базі досліджень на всіх її основних (бакалаврському, магістерському, не говорячи про докторський (Таланова Ж.В., 2010, с. 1-476) і постдокторський (Луговий В.І., Слюсаренко О.М., Таланова Ж.В., 2014, с. 3-14) рівнях. Наприклад, у роботі (Луговий В.І., 2011, с. 20-21) показано, що з поміж 10 методів викладання у вищій школі нині пріоритетною є «індивідуальна дослідницька, проєктна, художня (кваліфікаційна) робота» (1-ше місце), натомість традиційна «лекція» посідає лише 7-ме місце.